

HISTRIA **Monografie arheologica**, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bucuresti, 1954, 590 p., ill., tiraj 2000 ex., pr. lei 21, 60.

Присвячена археологічним пам'яткам стародавньої Істрії монографія, випущена Академією наук Румунської Народної Республіки, являє собою результат роботи великого колективу спеціалістів. Книга відкривається статтею акад. Е. Кондуракі, в якій дається стислий огляд історії міста Істрії (стор. 9—62); за нею вміщено статтю Г. Флореску, в якій дається цінна довідка про розкопування Істрії в 1914—1943 рр. (стор. 63—162). Далі розпочинається основна частина збірника, яка містить публікацію матеріалів з розкопувань 1949—1952 рр.; вона складається з статей Е. Кондуракі, Г. Флореску, С. Димітріу, В. Канаракє, Д. Піппіді, І. Стояна та Г. Кантакузино, присвячених окремим секторам стародав-

нього міста (стор. 163—362). Нарешті, остання частина книги присвячена публікації керамічних знахідок (Е. Кондуракі, С. Димітріу, В. Зіра, стор. 363—463), монет (С. Димітріу, стор. 464—472) та епіграфічних пам'яток Істрії (Д. Піппіді, стор. 473—564). Книга закінчується резюме (російською мовою, стор. 567—587); вона містить також велику кількість ілюстрацій, планів і т. п.

Історія стародавньої Істрії являє великий інтерес для радянських археологів — немає сумніву, що історія стародавніх міст Тіри та Ольвії була тісно переплетена з історією Істрії, і паралельне вивчення істрійських та ольвійських матеріалів дає дуже багато як дослідникам одного, так і другого античного міста. Треба зразу ж відзначити, що матеріали, опубліковані у цьому томі, видані дуже вдало і являють собою чималий внесок у науку.

Великий інтерес являє вже вступна частина — стислий огляд історії Істрії. Ця стаття показує, що румунські археологи успішно переборюють буржуазні методи та погляди і стали на шлях створення марксистської історії стародавніх міст Добруджі. Якщо для представників буржуазної румунської археології мету їх досліджень часто являло лише видання та формальне вивчення нововідкритих пам'яток, то зараз вчені Румунської Народної Республіки намагаються розкрити справжнє значення археологічних матеріалів, як джерела до розкриття закономірностей економічної, соціально-політичної та культурної історії грецьких поселень та місцевих племен. Успішно переборюється і однобічний погляд на роль грецьких поселень, які раніше часто вивчалися у відриві від їх місцевого оточення та розглядалися як єдині центри культури взагалі.

Дуже складним є питання про роль скіфів у Добруджі. Нам здається, що Е. Кондуракі правильно освітлює їх роль, починаючи з IV ст. до н. е.; сумнівно, що вже в V ст. до н. е. велика кількість скіфів жила в околицях Істрії, де переважна кількість людності складалася з фракійських племен. Цілком імовірно, що Істрія в V ст. до н. е. входила до складу Афінської архе, як це і приймає автор. В дальшому викладі історії міста ми хотіли б зробити лише два зауваження: по-перше, криза Ольвії — а як нам здається, також і Істрії — розпочинається не раніше кінця або останньої чверті III ст. до н. е.; по-друге, мідні монети з написом ΑΡΙΣΤΑ..., як Б. Пік зіставляв з відомим з напису I ст. до н. е. Арістагором, треба датувати не пізніше III ст. до н. е., отже вони не мають нічого спільного з подіями часів Біребісти.

Розкопування 1949—1952 рр. дали виключно важливі результати. На жаль, найцікавіші матеріали з попередніх розкопок дали головним чином матеріал III—VII ст. н. е. Знахідки 1949—1952 рр. розкрили найдавнішу Істрію, починаючи з кінця VI до II ст. до н. е. Дуже великий інтерес являють собою архітектурні залишки, в тому числі субструкції того типу, який був вивчений в Ольвії Б. В. Фармаковським (сектор X), кріпидома великого храму V ст. до н. е. (сектор T), кріпосні стіни та інші оборонні споруди, будинки елліністичного та римського часу, рештки водопровідної системи і т. п.

Архітектурні пам'ятки Істрії доповнюються величезною кількістю кераміки, яка сумлінно вивчена та публікується у хронологічно упорядкованому вигляді. Вперше в Істрії виявлена чимала кількість не тільки іонійської амфори тарі VI ст. до н. е., але й багато цілих посудів та фрагментів розписного посуду цього часу — епохої, кіліки і т. п. родоського та корінфського виробу, в тому числі чудовий арібалл з фантастичними тваринами (стор. 409), з кінця VI ст. до н. е. на перше місце висувається афінська кераміка, спочатку чернофігурна, а далі червонофігурна

(не можна не згадати, що серед цього посуду знайдено уламки панафінейської амфори, стор. 420—421). Елліністична і римська кераміка також репрезентована великою кількістю цілих амфор та фрагментів. Але автори тому, на жаль, майже не звернули уваги на кераміку місцевого виробу, лощену та особливо ліпну, яка являє собою важливе джерело для вивчення економіки та культури міста.

Монети, знайдені в Істрії в 1949—1952 рр., розпадаються на три групи. До першої належать монети елліністичного часу — одна срібна істрійська монета, велика кількість литих мідних монет з колесом та літерами I S T, які автор цілком правильно відносить до Істрії, та карбовані істрійські монети (усього 67 мідних монет). До цієї ж групи належать монети сусідніх міст — 2 монети Томі, 2 монети Каллатії, 1 монета Філіппополя, по 3 монети царів Пилипа II та Олександра. Другу групу складають монети римського часу — 7 монет Істрії, 1 — Томі, 1 — Нікеї (срібна), 1 — Антіохії, 3 римських мідних монети Адріана та денарій Антоніна. Третя група — це монети пізньої Римської імперії та перших віків Візантії; до цього часу належать мідні монети Галлієна, Авреліана, Проба, Ліцінія, Максиміна Дазі, Константина, Валента, Феодосія (12 екземплярів); до цієї групи належить невеликий скарб монет Юстина II, Тіберія і Маврікія (27 монет) та окремо знайдена золота монета Фоки. Можна додати, що у списку монетних знахідок слід було б поставити порядкові номери, бо інакше виникає утруднення при вирішенні деяких питань (пор. особливо стор. 467, другий стовп).

Нарешті, цінним внеском до історії міста Істрії являються написи, зразково видані Д. Піппіді. Серед них звертають на себе увагу №№ 1 та 2, що яскраво малюють економічне становище Істрії в III ст. до н. е. Цікавий, але дуже пошкоджений також декрет № 4. В цих і інших написах знаходимо вказівки також про зв'язки Істрії з Каллатією та іншими містами Західного узбережжя Чорного моря, про культу істріян і т. п.

З стислого огляду збірника «Істрія» видно, що видані в ньому матеріали являють велику цінність не тільки для археології та історії Істрії, але й для усього західного та північного Причорномор'я. Треба висловити сподівання, що в найближчі часи вийде другий том матеріалів стародавньої Істрії.

П. Й. Каршковський